

2. Výchova ke zdraví na základních školách

Obecná charakteristika Vzdělávacího programu Základní škola a RVP ZV

Vzdělávací program Základní škola

Vzdělávací program, který vstoupil v platnost 1.9. 1996, chápe obsah základního vzdělání jako prostředek rozvoje osobnosti žáka, jako nástroj jeho orientace v kulturních a civilizačních výtvořech a jako klíč k pochopení společenských a technických přeměn současnosti.

Program tvoří kapitoly :

I. Charakteristika vzdělávacího programu

Východiska vzdělávacího programu

Vzdělávací cíle programu

Uplatnění vzdělávacího programu ve vyučování

Hodnocení žáků

II. Učební plán

III. Učební osnovy pro 1.- 9.ročník

IV. Dodatek

Předměty, ve kterých je zařazena problematika výchovy ke zdraví jsou tyto: Výchova ke zdraví (kurz), Prvouka, Přírodověda, Vlastivěda, Přírodopis, Občanská výchova a Rodinná výchova.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

Vzhledem k tomu, že se jedná o nový vzdělávací dokument, je charakteristika RVP ZV obsáhlejší.

Rámcové vzdělávací programy (RVP) vstoupily v platnost od školního roku 2004/2005 a nahrazují současné vzdělávací programy. Jedná se o kurikulární dokumenty státní úrovně, které normativně stanovují obecný rámec pro jednotlivé etapy vzdělávání a jsou závazné pro tvorbu školního vzdělávacího programu (RVP, 2004).

Rámcový vzdělávací program základního vzdělávání (RVP ZV) vychází z nové strategie vzdělávání, která zdůrazňuje klíčové kompetence (kompetence k učení, kompetence k řešení

problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální, kompetence občanské, kompetence pracovní), jejich provázanost se vzdělávacím obsahem a uplatnění získaných vědomostí a dovedností v praktickém životě. Vychází z koncepce celoživotního vzdělávání, formuluje očekávanou úroveň vzdělání stanovenou pro všechny absolventy jednotlivých etap vzdělávání (1. období – 3.ročník, 2. období – 5. ročník, 3. období – 9. ročník), podporuje pedagogickou autonomii škol a profesní odpovědnost učitelů za výsledek vzdělávání.

RVP ZV umožňuje zohledňovat individuální vzdělávací potřeby a možnosti žáků, uplatňovat variabilnější organizaci, individualizaci a diferenciaci výuky, vytvářet širší nabídku povinně volitelných předmětů pro rozvoj individuálních zájmů a předpokladů žáků, a tak co nejdéle zachovávat přirozené heterogenní skupiny žáků a oslabit důvody k vyčleňování žáků do specializovaných tříd a škol. Důraz klade na vytvoření příznivého sociálního, emocionálního i pracovního klimatu školy, individuální hodnocení výkonu žáků a větší využívání slovního hodnocení. Významnou tendencí je také zvýraznění účinné spolupráce s rodiči.

Základní vzdělávání má žákům pomoci utvářet a postupně rozvíjet klíčové kompetence důležité pro každodenní život, umožnit žákům osvojit si strategie učení a motivovat je pro celoživotní učení, podněcovat je k tvořivému myšlení, logickému uvažování a k řešení problémů. Dále má vést žáky k všestranné, účinné a otevřené komunikaci, rozvíjet schopnost spolupracovat a respektovat ostatní, připravovat žáky k tomu, aby se projevovali jako svébytné, svobodné a zodpovědné osobnosti, které uplatňují svá práva a plní své povinnosti. Základní vzdělávání má vytvářet u žáků potřebu projevovat pozitivní city v chování, jednání a v prožívání životních situací, rozvíjet vnímavost a citlivé vztahy k lidem, prostředím i k přírodě, učit žáky aktivně rozvíjet fyzické, duševní a sociální zdraví a být za ně odpovědný, vést žáky k toleranci a ohleduplnosti k ostatním lidem, jejich kulturám a duchovním hodnotám, učit je žít společně s nimi, pomáhat žákům poznávat a rozvíjet vlastní schopnosti v souladu s reálnými možnostmi a uplatňovat je spolu s osvojenými vědomostmi a dovednostmi při rozhodování o vlastní životní a profesní orientaci.

Vzdělávací obsah základního vzdělávání je v **RVP ZV rozdělen do 9 vzdělávacích oblastí**. Jednotlivé vzdělávací oblasti jsou tvořeny jedním vzdělávacím oborem nebo více obsahově blízkými vzdělávacími obory (RVP ZV, 2004):

- Jazyk a jazyková komunikace (Český jazyk, Cizí jazyk)
- Matematika a její aplikace (Matematika a její aplikace)
- Informační a komunikační technologie (Informační a komunikační technologie)
- Člověk a jeho svět (Člověk a jeho svět)
- Člověk a společnost (Dějepis, Výchova k občanství)

- Člověk a příroda (Fyzika, Chemie, Přírodopis, Zeměpis)
- Umění a kultura (Hudební výchova, Výtvarná výchova)
- Člověk a zdraví (Výchova ke zdraví, Tělesná výchova)
- Člověk a svět práce (Člověk a svět práce)

Každá vzdělávací oblast je v RVP ZV charakterizována a vzdělávací obsah jednotlivých vzdělávacích oborů je popsán očekávanými výstupy a učivem. V rámci 1. stupně je vzdělávací obsah členěn na 1. období (1.- 3. ročník) a 2. období (4. – 5. ročník). Návaznost mezi vzdělávacím obsahem 1. a 2. stupně základního vzdělávání je naznačen v Charakteristice vzdělávací oblasti.

Vzdělávací oblasti dále doplňují a rozšiřují **Doplňující vzdělávací obory** (Další cizí jazyk, Dramatická výchova) a **Průřezová témata** (Osobnostní a sociální výchova, Výchova demokratického občana, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova, Enviromentální výchova a Mediální výchova), která reagují na aktuální problémy současného světa.

Rámcový vzdělávací program významně podporuje změny v pojetí výchovy ke zdraví na školách a to především ve vzdělávacích oblastech Člověk a jeho svět, Člověk a příroda a Člověk a zdraví (tato oblast zahrnuje obory Výchova ke zdraví a Tělesná výchova).

Výchova ke zdraví na 1. stupni ZŠ

Výchova ke zdraví na 1. stupni ve Vzdělávacím programu Základní škola

Prvouka (1.-3.roč.) uvádí žáky do prostředí školy a řádu školního života a pomáhá jim překlenout náročné období, kterým je pro ně zahájení pravidelné školní docházky.

Svým obsahem i výchovným zaměřením otevírá prvouka cestu k utváření základních potřebných životních postojů a hodnotových orientací žáka.

Vzhledem k výchově ke zdraví vytváří prvouka předpoklady především pro:

- formování základních pracovních i režimových návyků
- dává podněty k rozvoji schopností účelně organizovat čas práce, zábavy a odpočinku podle vlastních potřeb i oprávněných nároků jiných
- vytváří a posiluje u žáků vnímavý vztah k jejich okolí
- pomáhá formovat základní vztah k životu, vlastní osobě, jiným lidem
- formuje základní vědomí odpovědnosti žáků za vlastní zdraví a bezpečnost, za své chování, jednání a rozhodování
- pěstuje základy uvědomování si vlastní individuality, potřebné vědomí sounáležitosti s lidmi, přírodou.

Prvouka je soubor vzdělávacích námětů, které jsou podle obsahové příbuznosti členěny do jednotlivých témat. Jedním z tématických okruhů je také **Člověk a zdraví**. Učivo není rozděleno do ročníků, předložené učební osnovy tvoří obsahový rámec, v němž učitel, na základě aktuálních potřeb, rozhoduje o konečném výběru učiva. Osvojování učiva je založeno na činnostech a hrách podporujících tvořivé poznání.

Přírodověda (4. a 5. ročník) navazuje svým obsahem na učivo prvouky v 1. -3. ročníku. Jednotlivá témata nejsou pro dané ročníky závazná, ale doporučovaná, realizují se podle podmínek školy a dostupných pomůcek.

Přírodověda je svým pojetím zaměřena na to, aby v procesu výuky žáci získávali takové vědomosti, dovednosti a rozvíjeli ty schopnosti, které jim umožní aktivně poznávat přírodu, člověka a jím vytvořený svět i prostředí, ve kterém pracuje a žije.

Z hlediska rozvoje vědomostí, dovedností a schopností podporujících zdraví bych zdůraznila především :

rozvoj schopnosti řešit přiměřeně náročné úkoly a problémy,

utvářet si kladný vztah k přírodě, ke svému zdraví a zdravému způsobu života i k ochraně životního prostředí jako celku.

Osvojování učiva je založeno převážně na pozorování, srovnávání a dalších aktivních činnostech. Uplatňují se hry s ekologickou tematikou, modelové situace a vlastní zkušenosti žáků, co nejvíce se využívá regionální princip.

Vlastivěda (4.-5. ročník) je koncipována jako předmět upevňující a rozšiřující základní vědomosti a dovednosti ze společenskovední oblasti, které žáci získali v prvouce a nabyli osobní zkušeností. Navazuje na prvouku a přináší žákům základní poznatky o významných přírodních, hospodářských, společenských, kulturních a historických okolnostech života lidí. Vlastivěda u žáků :

- formuje vědomí příslušnosti k vlastnímu národu
- pěstuje žádoucí hodnotové orientace
- rozvíjí zájem žáků o poznávání života, tradic, zvyklostí.

Učivo ve vlastivědě vytváří základy pro výuku dějepisu, zeměpisu a občanské výchovy na 2.stupni ZŠ.

Výchova ke zdraví (4. a 5. ročník) je realizovaná v rámci časové dotace vymezené pro předměty přírodověda a vlastivěda, je koncipována jako cílené upevňování a rozšiřování základních poznatků a dovedností v oblasti péče o zdraví, osobní hygieny, vztahů mezi lidmi a osobního bezpečí. Svým pojetím umožňuje osvojování některých praktických zdravotně preventivních dovedností.

S nástupem prepuberty u žáků se v tomto období klade také důraz na základy rodinné a sexuální výchovy a etiku dospívání.

Výuka Výchovy ke zdraví směřuje k tomu, aby se žáci postupně:

- orientovali v otázkách aktivního zdraví
- osvojené dovednosti uměli uplatňovat ve vztahu k vlastní osobě i k jiným lidem
- chápali fyziologické, psychické a sociální změny spojené s dospíváním
- uměli na ně adekvátně reagovat a v této souvislosti i kultivovali svoje chování
- dovedli orientovat v krizových situacích (zneužívání návykových látek, osobní bezpečí), uměli je rozpoznávat, předcházet jim
- zaujímali žádoucí postoje a volili správná rozhodnutí ve prospěch svého zdraví
- za pomoci dospělých uměli organizovat svůj denní pracovní i odpočinkový režim ve smyslu zdravého životního stylu.

Upevňování požadovaných návyků, vědomostí a postojů, žádaných způsobů jednání a chování a osvojování komunikačních technik je realizováno prostřednictvím situačních her a při řešení modelových situací.

Učitel si sám, na základě obsahových námětů, sestavuje vlastní konkrétní vzdělávací plán.

Tématické okruhy: *Zdraví, osobní hygiena, režim dne, první pomoc, Výživa a zdraví, Základy rodinné a sexuální výchovy, Prevence zneužívání návykových látek, Osobní bezpečí*

Výchova ke zdraví na 1. stupni v RVP ZV

Tématika podpory zdraví na 1. stupni je především zahrnuta ve vzdělávací oblasti **Člověk a jeho svět**. Tato vzdělávací oblast vymezuje vzdělávací obsah týkající se člověka, rodiny, společnosti, vlasti, přírody, kultury, techniky, zdraví a dalších témat (RVP ZV, 2004).

Vzdělávací oblast tvoří 5 tématických okruhů : *Místo, kde žijeme, Lidé kolem nás, Lidé a čas, Rozmanitost přírody, Člověk a jeho zdraví*.

Výchova ke zdraví je zastoupena převážně v tématickém okruhu Člověk a jeho zdraví, sociální a psychická složka zdraví je rozvíjena také v celcích Místo, kde žijeme a Lidé kolem nás.

V tématickém okruhu *Člověk a jeho zdraví* (s učivem: lidské tělo; partnerství, rodičovství, základy sexuální výchovy; péče o zdraví, zdravá výživa; návykové látky a zdraví; osobní bezpečí; situace hromadného ohrožení) poznávají žáci člověka jako biologickou bytost se svými fyziologickými funkcemi a potřebami. Dále poznávají, jak se člověk během života vyvíjí, seznamují se se zásadami hygieny, denního režimu, výživy a pravidly mezilidských vztahů. Získávají také základní poznatky o prevenci a zásadách první pomoci a učí se chápat, že každý člověk nese za svoje zdraví odpovědnost.

Zodpovědné chování a rozvoj aktivity spojené s vyjádřením vlastního názoru, důraz na osobní bezpečí a rozvoj sociálního citění si klade za cíl tématický okruh *Místo, kde žijeme* a to především v učivu domov; škola a obec.

Spolu s okruhem *Lidé kolem nás* u žáků rozvíjí sociální citění, zásady slušného chování, toleranci, solidaritu, schopnost pomoci druhému aj. Učivo je členěno do celků rodina; soužití lidí; chování lidí; vlastnictví; právo a spravedlnost; kultura a základní globální problémy.

Další vzdělávací oblast zaměřená na aktivní rozvoj zdraví je **Člověk a zdraví** se vzdělávacím oborem *Tělesná výchova*. Učivo vzdělávacího oboru je členěno do celků Činnosti ovlivňující zdraví, Činnosti ovlivňující úroveň pohybových dovedností a Činnosti podporující pohybové učení. Vzdělávací oblast směřuje na jedné straně k poznání vlastních pohybových možností a zájmů, na druhé straně k poznání účinků konkrétních pohybových činností na tělesnou zdatnost, duševní a sociální pohodu (RVP ZV, 2004). Cílem vzdělávací oblasti je, aby žáci získali pozitivní postoj k pohybovým aktivitám, poznali svoje možnosti a zařazovali pohyb pravidelně do svého denního režimu. V hodinách tělesné výchovy by také mělo docházet ke korekcím zdravotních oslabení. Škola má povinnost nabízet *Zdravotní*

tělesnou výchovu žákům III. zdravotní skupiny (s učivem v tématických celcích Činnosti a informace podporující korekce zdravotních oslabení, Speciální cvičení a Všeobecně rozvíjející pohybové činnosti).

Úzkou vazbu k předcházejícím vzdělávacím oblastem najdeme v průřezovém tématu **Osobnostní a sociální výchova**. Průřezové téma se zaměřuje na formativní působení, orientuje se na žáka, reflektuje osobnost žáka, jeho individuální potřeby a zvláštnosti. Jeho smyslem je pomáhat každému žákovi utvářet praktické životní dovednosti (RVP ZV, 2004). Tématické celky *Osobnostní rozvoj* s učivem Rozvoj schopností poznávání, Sebepoznání a sebepojetí, Seberegulace a sebeorganizace, Psychohygienu a Kreativitu, *Sociální rozvoj* s učivem Poznávání lidí, Mezilidské vztahy, Komunikace a Kooperace a kompetice a *Morální rozvoj* s učivem Řešení problémů a rozhodovací dovednosti a Hodnoty, postoje, praktická etika tvoří jistě zajímavou náplň tohoto průřezového tématu a reflektují aktuální potřeby žáků.

Výchova ke zdraví na 2. Stupni ZŠ

Výchova ke zdraví na 2. stupni ve Vzdělávacím programu Základní škola

Přírodopis (6. – 9. ročník) je založen na integraci poznatků z biologických a z dalších přírodovědných oborů. Žáci by si měli vytvořit ucelenou představu o vztazích mezi živou a neživou přírodou, seznámit se s mnohotvárnými formami života na Zemi a naučit se správně chápat spjatost člověka a jeho života s přírodou a jejími zákonitostmi.

Obsahová a časová dotace tématických celků je ponechána v kompetenci učitele. Osvojování učiva je založeno na činnostech podporujících tvořivé poznávání (pozorování, zkušenost, práce s texty, pokusy, exkurze, vycházky, výstavy, hry s ekologickou tematikou, dramatizace, aj.).

Z tématických celků upozorňuji na ty, které mají úzkou vazbu k člověku a jeho prostředí :

Člověk, Stavba těla a funkce jednotlivých orgánů člověka, Poškození lidského organismu, Lidská populace, Rozmnožování organismů, Země – naše planeta, Změny životních společenstev, rušivý vliv člověka.

Občanská výchova (6. – 9. ročník) rozšiřuje a prohlubuje vědomosti a dovednosti žáků ze společenskovední oblasti a navazuje především na prvouku a vlastivědu.

Z perspektivy zdravotně preventivní problematiky občanská výchova :

- pomáhá utvářet vztahy žáků ke skutečnosti, formuje jejich vnitřní postoje k důležitým oblastem lidského života, pozitivní hodnotové orientace a žádoucí modely chování
- utváří a rozvíjí způsobilost žáků k mravně odpovědnému jednání

- formuje u žáků vědomí odpovědnosti za vlastní život, životní dráhu, za důsledky svého rozhodování, za kvalitu svěřené práce, mezilidských vztahů hodnot.

Učitel volí tempo výuky podle konkrétních podmínek, potřeb a zájmů žáků. Obsah předmětu je členěn do tematických celků, které jsou děleny na učivo základní a rozšiřující. Doporučuje se zařazovat aktivizující formy a metody výuky.

Příklady tematických bloků:

Život ve společnosti, Člověk a morálka, Člověk a lidská práva, Globální problémy lidstva, Člověk a dospívání, Člověk a citový život, Člověk a rodinný život, Člověk a pracovní život, Člověk a občanský život, Životní perspektivy.

Rodinná výchova (6.-9.ročník) vytváří svým pojetím prostor pro široké formativní působení na dospívající žáky, a tím významně přispívá k jejich osobnostnímu a sociálnímu rozvoji.

Nejdůležitějšími obsahovými prvky předmětu jsou zdraví a rodina jako základní předpoklad tvorby správných a aktivních postojů k podpoře zdraví jedince.

Rodinná výchova (v návaznosti na Výchovu ke zdraví) rozvíjí a prohlubuje specifické poznatky a dovednosti, které žákům umožní lépe porozumět životním situacím a správně se rozhodovat v otázkách zdraví, partnerských vztahů, rodinného života, rodičovství a osobního bezpečí. Sleduje především aspekt zdravotně preventivní s návody pro každodenní život, umožňuje učiteli navazovat se žáky potřebné kontakty, vnést do školy více vzájemného pochopení, přispět k tolik potřebnému přiblížení školy a rodiny a zároveň vypěstovat nezbytné dovednosti, návyky a potřebné životní postoje.

Výuka rodinné výchovy směřuje k tomu aby:

- si žáci uvědomovali problémy a potřeby v oblasti zdraví, životního stylu, rodinného života, rodičovství, osobního bezpečí
- uměli zaujímat vlastní postoje k uplatnění zdravého způsobu života
- si osvojili a postupně kultivovali odpovědné chování, rozhodování a komunikaci v situacích souvisejících s aktivním zdravím, partnerskými vztahy, rodinným životem a rodičovstvím
- jejich vstup do dospělosti byl provázen odpovědným přístupem ke zdraví a založení vlastní rodiny
- se bezpečně orientovali v konfliktních a krizových situacích souvisejících se zdravím, mezilidskými vztahy a osobním bezpečím
- dovedli je rozpoznávat, uměli na ně adekvátně reagovat a přijímat odpovědnost za bezpečí své i druhých

- znali základní dostupné informační prameny týkající se problematiky zdravého způsobu života, ekologických a klimatických vlivů na zdraví
- uměli využívat získaných poznatků k ochraně a upevňování svého zdraví.

Učivo je zaměřováno na osvojení komunikačních technik, vhodné argumentace, chování a rozhodování ve prospěch zdraví. Ve výuce je vhodné využívat netradičních metod (skupinová práce, diskuse, videoprogramy, besedy, situační hry, exkurze, peer programy aj.).

Pořadí témat si volí učitel podle vlastního uvážení, vhodné je témata vzájemně spojovat.

Specifikem rodinné výchovy je nutnost průběžné spolupráce s rodiči.

Tématické okruhy pro 6.-9. ročník: *Rodina a širší sociální prostředí, Rozvoj osobnosti, Péče o zdraví, osobní hygiena, režim dne, Zdravá výživa, Pohybová aktivita a zdraví, Sexuální výchova, Prevence zneužívání návykových látek, Osobní bezpečí.*

Výchova ke zdraví na 2. stupni v RVP ZV

Vzdělávací oblast “Člověk a zdraví” (příloha č. 2) přináší základní podněty a informace, jak ovlivňovat zdraví a aplikovat tyto znalosti ve svém životě. Směřuje žáky k tomu, aby pochopili hodnotu zdraví, odpovědnost za zdraví a smysl prevence. Žáci by měli být seznámeni s faktory, které ohrožují zdraví a osvojit si dovednosti a způsoby chování, které vedou k zachování a posílení zdraví.

Ve výuce je třeba klást důraz na praktické dovednosti a jejich aplikaci v modelových situacích i v každodenním životě školy. Důležitá je účinná motivace a činnostní učení, osobní příklad učitele posilující zájem o problematiku zdraví.

Uvedme cíle vzdělávací oblasti (RVP ZV, 2004):

- poznávání zdraví jako nejdůležitější životní hodnoty
- pochopení zdraví jako vyváženého stavu tělesné, duševní a sociální pohody
- vnímání radostných prožitků z činností podpořených pohybem, příjemným prostředím a atmosférou příznivých vztahů
- poznávání člověka jako biologického jedince závislého na jednotlivých etapách života, na způsobu vlastního jednání a rozhodování, na úrovni mezilidských vztahů i na kvalitě prostředí
- získávání základní orientace v názorech na to, co je zdravé a co může zdraví prospět, i na to, co zdraví ohrožuje a poškozují

- využívání osvojených preventivních postupů pro ovlivňování zdraví v denním režimu, k uplatňování způsobů rozhodování a jednání v souladu s aktivní podporou zdraví v každé životní situaci i k poznávání a využívání míst souvisejících s preventivní ochranou zdraví
- propojování zdraví a zdravých mezilidských vztahů se základními etickými a morálními postoji, s volným úsilím atd.
- chápání zdatnosti, dobrého fyzického vzhledu i duševní pohody jako významného předpokladu pro výběr partnera i profesní dráhy, pro uplatnění ve společnosti atd.
- aktivní zapojování do činností podporujících zdraví a do propagace zdravotně prospěšných činností ve škole i v obci.

Vzdělávací oblast **Člověk a zdraví** prolíná do ostatních vzdělávacích oblastí a je vymezena a realizována v oborech *Výchova ke zdraví a Tělesná výchova*.

Výchova ke zdraví přináší základní poznání o člověku v souvislosti s preventivní ochranou zdraví. Učí žáky aktivně rozvíjet a chránit zdraví v propojení všech jeho složek – sociálních, psychických a fyzických a být za ně odpovědný. Žáci si upevňují hygienické, stravovací, pracovní a jiné zdravotně preventivní návyky, rozvíjejí dovednosti odmítat škodlivé látky, předcházet úrazům (úrazy – velmi častá příčina úmrtí – dopravní nehody, skoky do vody, pády z výšek, chodci, hromadná neštěstí) a prohlubují poznatky o rodině, škole, přírodě, člověku a vztazích a rozhodovat se ve prospěch zdraví.

Výstupy a učivo vzdělávacího oboru *Výchova ke zdraví* je určeno pouze pro 2. stupeň a je členěno do následujících tematických celků: *Vztahy mezi lidmi a formy soužití, Změny v životě člověka a jejich reflexe, Zdravý způsob života a péče o zdraví, Rizika ohrožující zdraví a jejich prevence, Hodnota a podpora zdraví a Osobní a sociální rozvoj*.

Vzdělávací obor **Tělesná výchova** směřuje k poznání vlastních pohybových možností a zájmů a k poznávání účinků pohybu na tělesnou zdatnost, duševní a sociální pohodu a je koncipován pro 1. i pro 2. stupeň.

Učivo je členěno do tematických celků *Činnost ovlivňující zdraví, Činnost ovlivňující úroveň pohybových dovedností, Činnost podporující pohybové učení*. Škola má dále povinnost nabídnout zdravotně oslabeným žákům *Zdravotní tělesnou výchovu* s učivem v tematických celcích *Činnosti a informace podporující korekce zdravotních oslabení, Speciální cvičení a Všeobecně rozvíjející pohybové činnosti*.

Originální znění a náplň oblasti “Člověk a zdraví” je zařazena jako příloha práce č. 2.

Dále se podporou zdraví zabývá průřezové téma ***Osobnostní a sociální výchova***, jak již bylo řečeno v celku o výchově ke zdraví na 1. stupni. Tématické celky a jejich rozdělení učiva zůstává stejné, konkrétní výběr učiva volí učitel spolu se žáky podle jejich individuálních potřeb, zájmů a zvláštností. Je třeba počítat s rozdílnými názory a postoji žáků, které jsou ovšem právě v Osobnostní a sociální výchově velmi užitečné a žádoucí.